

Tema 2: Findes ondskab?

Findes retfærdighed?

Relevante fagbegreber: *Socialisering, social psykologi, teodicé-problemet, resiliens, aggression, adaptation, traumer, social differentiering, identitet, gruppedynamik, in- og eksklusionsprocesser.*

Relevante fag: Samfundsfag, religion, psykologi, dansk og mediefag (med fokus på etisk forståelse).

Relevante videoer: Introduktionsvideoen, kidnapningen, livet som børnesoldat samt link til Stanford Prison Experiment: <http://www.prisonexp.org/>

Dialog og refleksionsoplæg til samfundsfag, dansk, religion og psykologi

En fortælling om Robert

I videoen "Kidnapningen" fortæller Robert om en af hans værste oplevelser under krigen. Robert blev kidnappet da han var syv år af sin onkel og tilbragte sammenlagt fem år i LRA. Han flygtede, men blev bragt tilbage til LRA og da det endelig lykkedes ham at flygte var han blevet en ung mand. På det tidspunkt var Robert blevet forfremmet af lederne og var nu kommandant med en enhed på omkring 30 soldater under sig.

Robert fortæller i videoen, hvordan han blev tvunget til at slå et andet menneske ihjel, da han var syv år gammel – en uge efter han var blevet kidnappet. Han fik at vide, at hvis han ikke slog det andet menneske ihjel, ville LRA slå Robert ihjel. Robert nægtede at slå det andet menneske ihjel, men LRA gentog, at de ville slå Robert ihjel, hvis ikke han fulgte deres ordre.

I de mange samtaler med Helle Harnisch, beskriver Robert, hvordan hjertet hamrede første gang, han skulle slå et andet menneske ihjel. Det var en meget smertefuld oplevelse. Han beskriver også, at han forstod, at hvis han blev ved med at nægte, så ville han dø. Robert var omringet af LRA-soldater med store geværer og havde allerede set, at i LRA blev man tortureret til døde, hvis man ikke adlød ordrene.

Robert betegner de ting, han gjorde, mens han var hos LRA som "dark, dark things", som ser uendeligt forkerte ud i hans øjne.

Han fortæller om, hvordan hans bedstemor havde opdraget ham da han var fem år gammel til aldrig at stjele og aldrig slå ihjel. To år senere blev Robert ofte tvunget til begge dele.

Efter nogen tid deltog Robert i de væbnede opgør mellem LRA og regeringshæren. Han vidste, at en måde at overleve på i LRA var at undertrykke sin sårbarhed og i stedet udadtil vise sit mod og sin kampvilje. Den aggressivitet, som vakte anerkendelse i LRA, fordi de skulle bekæmpe fjenden, gav samtidig beskyttelse internt i LRA.

Dette handler om in- og eksklusionsprocesser, som er et nøje studeret emne i socialpsykologien og i sociologi, filosofi og samfundsfag, og også i politiske analyser af global politik i dag. In- og eksklusionsprocesser foregår hele tiden i den menneskelige tilværelse i mere eller mindre voldelige variationer: Fra hvem du snapper søde beskeder til, til hvem du ikke vil have med til din fest, til hvem vi ikke vil have ind i landet og hvem det kan forsvares at slå ihjel i krig med mere eller mindre etiske og overbevisende argumenter. Uanset hvor alvorlig in- og eksklusionsprocesser er gælder det følgende altid:

In-gruppen beskytter sine medlemmer mod fjenden; det er os mod dem. Et "vi" over for et "dem".

I borgerkrigen i Acholiland betød in- og eksklusionsprocesser en kamp på liv og død. Robert var efter relativt kort tid en værdsat soldat. I en alder af otte år var han kommandant for 12 LRA-soldater. Han har været med til at plyndre landsbyer, kidnappe nye medlemmer til LRA. Og han har slået andre acholier og regeringstropper ihjel i sin tid i bushen. Robert fortæller, at han efter nogen tid i bushen kunne mærke en fysisk afhængighed af volden. Det blev til en drift, han følte var ude af kontrol. Denne afhængighed kæmpede han med, da han kom hjem til den fredelige landsby igen efter krigen. Det var, som om hans krop og hjerne fortalte ham, han skulle tage tilbage til LRA. Dette vil i den vestlige psykologi blive betegnet som traumatisering, som flash-backs, som appetitiv aggression. Robert selv forklarer det med, at det er onde ånder, som hev og sled i ham og næsten lykkedes med at få ham til at vende tilbage til LRA. Han beskriver, hvordan han hver dag, mange gange om dagen forestillede sig alle de mest forfærdelige ting, han havde været vidne til og gjort i sin tid i LRA. Når minderne, eller ånderne, overmandede ham, prøvede han at forestille sig, at alle de forfærdelige oplevelser var samlet i en cirkel, som han visualiserede blev mindre og mindre og bevægede sig længere og længere væk. Indtil Robert helt fysisk følte, at nu var det ham, der havde kontrollen igen. Kroppen faldt lidt mere til ro. Og han kunne mærke, at han gerne ville blive i landsbyen. At han aldrig mere vil i krig.

De mange oplevelser og detaljer i Roberts liv kan ikke alle nedskrives her. Men hans moralske overvejelser er hverken unuancerede eller et tegn på, at han er blottet for moralske kvaler eller dårlig samvittighed. Dette bliver nogle gange analysen, når samfundsvidenskaberne eller naturvidenskaberne beskriver mennesker som Robert, der har slået andre mennesker ihjel. Socialpsykologien insisterer imidlertid på, at man må situere menneskers handlinger. Philip Zimbardo, som er forskeren bag "The Stanford Prison Experiment", som er et af de vigtigste eksperimenter i psykologiens historie, skriver i sin bog: *The Lucifer Effect* følgende:

"What is available dominates what is right and just."

Robert ved udmærket, at det er forkert at slå et andet menneske ihjel. Men da han selv bliver truet på livet, vælger han at acceptere de præmisser, situationen er defineret af: Slå

ihjel – eller bliv selv slået ihjel. De valg har han stadig svært ved at leve med. Men Robert har besluttet, at skal han kunne leve videre med sig selv og med det, han har gjort, er han nødt til at tilgive sig selv. Derfor har Robert også bedt om tilgivelse fra familien i sin landsby, hvorfra han kidnappede tre sønner. To af dem kom aldrig tilbage. Da Robert bad forældrene om tilgivelse sagde de, at de havde kendt Robert som barn og vidste, han var en god og ydmyg dreng, som intet ondt ville – og at de tilgav ham.

Roberts historie og krigen i Acholiland demonstrerer at etiske principper og moralske normer må ses i sammenhæng med de in- og eksklusionspraksisser som træder i kraft, når der er krig. Et kernespørgsmål er, hvordan vi selv ville reagere i samme situation?

Dette spørgsmål er altid konstruktivt at reflektere dybdegående over, før vi giver os i kast med at vurdere, hvad der er rigtigt eller forkert i en given situation.

Materialet her bunder i et udgangspunkt om, at ondskab som sådan er en unyttig analytisk kategori. Det bidrager ikke til fred, eller bedre forståelse at kategorisere Robert som ond. Heller ikke hans overordnede, som har ledt massakrer og fået folk til at slå ihjel og spise de døde i Acholiland under krigen. Det kan være svært at forstå, men at forklare det med ondskab som sådan, får os ikke tættere på at forstå de politiske, historiske og situationelle omstændigheder som ledte op til de voldelige og brutale begivenheder.

”Good people can be induced, seduced, and initiated into behaving in evil ways. They can also be led to act in irrational, stupid, antisocial, and mindless ways when they are immersed in ‘total situations’ that impact human nature in ways that challenge our sense of the stability and consistency of individual personality, of character, and of morality”, (Zimbardo, 2007, s. 211).

Og videre:

“Some situations can exert such powerful influences over us that we can be led to behave in ways we would not, could not, predict was possible in advance”, (Zimbardo, 2007, s. 211-212)

Som Ghassan Hage skriver om i sine værker:

”At prøve at forstå, er ikke det samme som at anerkende.”

Links til Youtube-videoer om Stanford Prison Experiment og Zimbardo

<http://www.prisonexp.org/>

Lokale praksisser og den internationale krigsforbryderdomstol:

Sagen om Dominique Ongwen

Relevant for kristendom, samfundsfag, psykologi, dansk, mediefag, tværfaglige projekter

Acholieerne har mange ritualer og lokale praksisser for, hvordan man som menneske og

lokalsamfund skal håndtere kriser og uoverensstemmelser. Mange tidligere mobiliserede har ved deres hjemkomst gennemgået renselsesritualer i samråd og fælles udførsel med deres lokalmiljø for at optimere chancerne for at kunne leve fredeligt sammen. Nogle af lederne i The Lord's Resistance Army er anklaget for krigsforbrydelser og der er udstedt arrestordre fra The International Criminal Court.

En af de tidligere LRA-ledere er Dominique Ongwen, som skal have sin sag for The International Criminal Court i Haag i december 2016. Ongwen er blandt andet anklaget for drab, voldtægt og som medvirkende til massakrer i Acholiland og Sydsudan. Ongwens sag diskuteres ivrigt i Acholiland. Acholierne selv er langt fra overbeviste om, at den proces, den internationale domstol udfører, gavner noget for acholierne. Nogle i befolkningen udtrykker, at det er straf nok at Dominique Ongwen vender hjem til sit lokalmiljø og bliver vidne til, hvad han og resten af LRA har forvoldt af smerte. Andre udtrykker, at hvis han vender hjem, vil han blive overfaldet af lokalbefolkningen, som vil straffe ham korporligt og måske endda slå ham ihjel som straf for den smerte han har forvoldt. Se rapport: <http://justiceandreconciliation.com/publications/statements-briefs/2015/community-perceptions-on-dominic-ongwen/>

Retslige principper om retfærdighed er ikke styrende principper i Acholiland. Acholierne har i stedet principper og normer, der baserer sig på social harmoni; at man kan leve sammen i fred og fordragelighed, og at der i lokale råd træffes beslutninger om, hvordan den sociale harmoni bedst genoprettes efter konflikter i lokalsamfundet.

Med til den komplekse sag om Dominique Ongwen hører det faktum, at han selv var barn, da han blev en del af The Lord's Resistance Army. Han blev formet som barn af et ekstremt voldeligt miljø og var ifølge juridiske beskrivelser børnesoldat i LRA, før han blev en ledende figur i LRA. Er det rimeligt, at han skal dømmes?

Diskussionsoplæg og opgaver

Øvelse 1: Diskuter (1-2 lektioner)

Hvad er retfærdighed?

Er det rimeligt, at Dominique Ongwen, der selv var udsat for krigsforbrydelser som barn og blev kidnappet ind i LRA som 14-årig, nu skal dømmes som krigsforbryder? Og hvem skal vurdere det?

Hvordan når I frem til de svar, I gør?

Øvelse 2: Følg links, opsøg information og diskuter (4-8 lektioner – fordel evt. links på diverse grupper efterfulgt af plenum fremlæggelse)

Undersøg de følgende bidrag, som der er linket til nedenfor.

Hvad skriver de?

Hvem er afsenderen?

Hvem er kilderne?

Hvem er det tiltænkte publikum?

Hvor tæt befinder afsenderen sig på dem, det beskrevne handler om?

Links til mere information om Dominique Ongwen sagen (find selv flere oplysninger)

Links til International Criminal Court og deres beskrivelse af Dominique Ongwen sagen:
<https://www.icc-cpi.int/uganda/ongwen>

Link til "End Genocide and Crimes Against Humanity" hjemmeside og deres beskrivelse af Dominique Ongwen sagen
<http://www.enoughproject.org/blogs/dominic-ongwen-trial>

Link til Justice and Reconciliation Project, som har base i Gulu i Acholiland.

<http://justiceandreconciliation.com/blog/2015/holding-dominic-ongwens-confirmation-of-charges-hearing-in-the-hague-is-a-missed-opportunity/>

Link til en rapport om lokale Acholier's opfattelse af Dominique Ongwen:
<http://justiceandreconciliation.com/publications/statements-briefs/2015/community-perceptions-on-dominic-ongwen/> (samme link som delt i diskussionsoplægget).

Øvelse 3: Rollespil (2 lektioner)

I denne øvelse skal eleverne inddeles i roller og derefter spille et rollespil, hvor Dominique Ongwen vender tilbage til sin landsby. Hvordan tager de imod ham? Hvad er de første ord, der bliver sagt? Hvad siger Dominique Ongwen til sine forældre? Hvad siger hans mor? Hvad siger hans far? De har ikke set ham i mere end 14 år, siden Ongwen blev kidnappet ind i LRA. Hvad siger moderen til en datter, som Ongwen har slået ihjel? Tilgiver hun ham? Hvad siger de ældre under det lokale landsbymøde, hvor landsbybeboerne i fællesskab drøfter, hvad de skal gøre fremadrettet for at undgå at konflikterne igen blusser op, nu hvor Dominique Ongwen er vendt hjem?

Roller:

Dominique Ongwen

Dominique Ongwens mor

Dominique Ongwens far

Moderen til den syvårige datter, som Dominique Ongwen har slået ihjel.

Fire ældre, vise medlemmer, som skal lede bymødet.

De øvrige elever i klassen er de øvrige landsbybeboere.

Evaluer bagefter: Hvad skete der i rollespillet? Hvad blev talt frem som retfærdige måder at leve sammen på efter de voldsomme konflikter i Acholiland? Blev Dominique Ongwen tilgivet? Hvorfor, hvorfor ikke?